

Minden kornak megvolt a sajátos problémája a zenei nevelésben. A 21. század küszöbén sincs ez másképpen. Még meg sem oldottuk a 20. századi zenei nevelés dilemmáit, máris a következő évezredbe léptünk. Talán soha ennyire nem volt nyilvánvaló a zenetanárok számára, hogy nem egyedül vesznek részt a gyermekek zenei nevelésében. Ez lehet előnyös is, de sajnos hátrányos is számukra. Az iskolának feladata kell legyen, hogy megismertesse tanulóival az értékes zenét. De milyen lehetősége van erre a zenetanárnak? Segítik-e vajon a kollégák, a szülők, a tömegkommunikáció eszközei? Nagyon kevés az az idő, amit a zenetanárral töltenek a gyerekek. A heti óraszámából csak néhányat, még akkor is, ha zeneiskolások, zenei általános iskolába járnak, vagy kórusban énekelnek, esetleg zenekarban játszanak. A zenetanár életmódjával is példa lehet a gyerek számára. Maga is zenél, hangversenyezik, zenei előadásokat tart, zenei szakkört vezet, hangversenyekre jár, figyelemmel kíséri a rádió és a televízió igényes zenei műsorait, felhívja azokra tanulói figyelmét. Ha maga is valóban zeneközpontú életet él, tanítványai számára is hihetővé teszi a zene szeretetének örömét. A gyerekeken keresztül még akár a szülőket is megnyerhetjük a „mi zenénk” szeretetére.

Tulajdonképpen mi legyen a mi zenénk? Mikor, milyen zenét hallgassunk? Nagyon nehéz ezekre válaszolni a mai világban, akkor, amikor a szabadság égisze alatt sokszor tapasztaljuk, hogy mindenki azt csinál, amit akar. Valóban, az ízlés szubjektív kategória. De azért képzeljük el azt az iskolát, azt a szervezetet, ahol mindenki, mindenkor azt csinálja, amihez éppen kedve van. Mindenki számára evidens, hogy anarchia lenne. Hasonlóan, nekünk zenetanároknak is fel kell vállalnunk, hogy rendet teremtsünk a gyermekek fejében és szívében a zene szeretete és tisztelete iránt. „A művészet legmagasabb csúcseit, mindig is kevesen érhetik csak el, miként a Himaláját sem mászhatja meg az átlagos turista.” (Kodály Zoltán (1946): A komoly zene népszerűsítése. Előadás New Yorkban. = Visszatekintés. I. kötet. (1982.) Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó, Bp., 199. p.)

Valóban nem egyszerű, nem veszélytelen vállalkozás. Miért gondoljuk azt, hogy bármilyen tevékenység minden erőfeszítés nélkül sikeres lehet? Miért szeretnénk, ha mindig, mindenkinek, minden időpillanatban csak szórakozás lenne a zene? Jó lenne, ha tanítványaink számára fontos lehetne az is, amit nem hallanak állandóan maguk körül, s azt is szeretnék megismerni, és legalább ünnepi alkalmakon meg is hallgassák azokat. Érezzék meg, hogy Keine Kunst ohne Leben, Kein Leben ohne Kunst. (Nincs művészet élet nélkül, Nincs élet művészet nélkül.)

(Leschetitzky. Közli: Kodály. i. m. 277. p.)

Milyen művészet is a zeneművészet? Olyan, amely nagyon sok szálon művelhető, így mindenki számára hozzáférhető. Ez az a pont, amelyből kiindulva a differenciált tanulói munkának

komoly hatása lehetne ebben a tantárgyban is. Sajnos a legtöbb zenei csoportos foglalkozás során az osztály szintjén fogalmazódnak meg a követelmények. Nagyon kevés az, ami egy-egy tanulótól elvárható teljesítményként jelenik meg. Minden valószínűség szerint összefügg ez a tehetség problémájával. Tudjuk, hogy nem egyformán vagyunk tehetségesek más területen sem, mégsem ennyire „puhák” az iskolai elvárások. Ha sokkal differenciáltabb zenei nevelést folytatnánk, sokkal bátrabbak lehetnénk az elvárásokkal is, hiszen mindenkitől azt várnánk el, amit ő jobban, esetleg legjobban tud. Ezek a sikerek visszahatnának a többi zenei tevékenységre is. Igaz, így tanítva már nem lehetne a mai megszokott módon tartani óráinkat. Sokkal fontosabb lenne a tanuló személyes aktivitása, részvétele a zenélésben. Valóban szeretné megismerni hangzó világunkat, annak minden szegmensét: a körülöttünk lévő hangok varázsát, a világ zenéjét a magyar és az európai zene mellett, a világ hangszereit, az általunk használt hangszerek mellett. Ehhez természetesen egy teljesen más szemlélet lenne szükséges a tanár részéről is. Nagyon nyitott személyiség képes csak ennyire sokszínűen szolgálni a zenei nevelés ügyét. Fontos lenne, hogy a legjobb pedagógusok legyenek és maradjanak is meg ezen a pályán. Azonban ez is nagyon sok problémát vet fel, hiszen sokan külföldön öregbítik a magyar zenei nevelés hírnevét. Sokan más területen találják meg számításukat, ezzel is bizonyítva a zene személyiségformáló, jótékony transzferhatását.

Az iskolának fel kell vállalnia bátran a zenei nevelésben is az értékmegőrző, értékteremtő, értékközvetítő funkciót. Ennek az alap gondolatnak a követése vezethet bennünket a helyes mindennapi tevékenységben.

Az ókori görögök először a muzsikán mint egyetlen egységben a múzsai művészeteket, a költészetet, a zenét és a táncot értették, később már csak a zenét magát. A zenetörténet folyamán egyfelől a zene és a szó, illetve a zene és a tánc kapcsolata átalakult, másfelől a hangszeres zenében egyfajta autonóm zenei jelenség alakult ki. (SH atlasz. Zene. Springer-Verlag, Bp. 1994. 11. p.) Érdemes ezt is újból gondolnunk a tantervi változások világában, az óraszámok által biztosított lehetőségek minél sokoldalúbb kihasználásában.

Fontos, hogy zenét tanító szakemberként megálljunk egy kis időre, és elgondolkozzunk néhány kérdésen, amelyek közelebb vihetnek bennünket a megoldáshoz.

Talán nem ártana megvizsgálnunk zenerajongásunk okait is. „Miért szeretjük a muzsikát? Honnan származik a zene? Jelent-e bármit is a hangok dühödt kavargása? E kérdések megválaszolása segít megértetni a zene mibenlétét.” (Barrow, John D.: A művészi világegyetem. Bp. Kulturtrade, 1998. 117. p.) Ugyanezen helyen (229. p.) olvashatunk egy George Santayana mottót, amely pesszimista indításból egy optimista világot nyit ki számunkra. „A zene lényegében haszontalan, ahogyan maga az élet is, de mégis mindkettő rendelkezik az-zal a széles szellemi háttérrel, amely ennek ellenére hasznossá tudja tenni.” Ezt megmutatni növendékeinknek nem kis feladat, de többek között éppen ebben rejlik a zene ereje.

Érdemes elgondolkoznunk két rivális elmélet szélsőségein is. A referencializmus hívei azt állítják, hogy a zene igazi értelmét csak a zenén kívül lehet megtalálni. Az abszolutizmus viszont a zene értékét és az értelmét inkább azokban a belső értékekben keresi, amelyek művészi alkotássá teszik, nem pedig a kontextusokban. (Barrow: i. m. 232–233. p.) „E szélsőséges zenefilozófiák egyike sem látszik kielégítőnek, mert teljes mértékben kizárják azt, amit a másik kínál. Az expresszionizmus alternatív filozófiája a közéletet választja anélkül,

hogya a kompromisszum álláspontjára törekedne. Ily módon az expresszionista megpróbálja megoldani azt a rejtélyt, hogy a zenemű jelentéshordozó mint zene, és egyszersmind emberi érzelmi tapasztalat is.” (i. m. 234. p.)

Ezeket az elméleteket felvetve csupán csak azt szerettem volna jelképezni, hogy a különböző felfogások mennyire képesek kiélezni, vagy feloldani a zenei nevelés problémáit.

Ha zenei nevelésről beszélünk, akkor nem feledkezhetünk meg Leonard Bernsteinről sem, aki így vall magáról. „Fanatikus zenekedvelő vagyok. Egyetlen napig sem élhetek anélkül, hogy zenét hallgatnék, játszanék, tanulmányoznék, vagy gondolkodnék felőle. És mindez teljesen független hivatásos szerepemtől; rajongó vagyok, elkötelezett tagja a zenehallgató közönségnek.” (Bernstein, Leonard: A megválaszolatlan kérdés. Budapest, Zeneműkiadó, 1979. 377. p.)

Rico Saccani, a világhírű amerikai karmester a vele készített interjúban visszaemlékezett gyerekkorára, amikor négy-öt évesen Leonard Bernstein fiataloknak tartott koncertjeit nézte a tévében vasárnaponként. A médiumok eljuttatták a zenét szerte az Egyesült Államokban. De mi a helyzet ma Amerikában? „Az iskolákban mára teljesen felszámolták a zeneoktatást. Ma Amerikában a szülők generációjának nagy része statisztikailag is kimutathatóan nem fogyaszt semmiféle kultúrát... tízezerrel akadnak olyan kisvárosok, amelyekben teljességgel felszámolódtott a zenei élet, és generációk maradnak kultúra nélkül.” (Karmester amerikai importból. Találkozások. 2001. november 11. p.)

Bízom benne nem ezt akarjuk elérni. Az amerikanizáció ilyen hatásának, remélem, ellenállunk. A művészeti nevelőmunkától nagy hatást várunk: több mint ötven év távlatából is igazak Kodály Zoltán gondolatai. Ő azt tapasztalta a zenei oktatás terén, hogy „aki korán rákap a jóra, azon később nem fog már a rossz.” (Kodály: A művészeti optimizmus kérdéséhez. = i. m. 214. p.)

Térjünk vissza egy pár gondolat erejéig a Rico Saccanival folytatott interjúhoz. Ő mondja: „Hogy várhatjuk el valakitől, hogy elmenjen meghallgatni egy Mahler szimfóniát vagy a Cosi fan tuttét, ha az iskolában és otthon nem is hallott róla, a televízióban pedig nem látta. „A kormányok nem értik meg ennek a jelentőségét, pedig nekik és a gazdag multinacionális vállalatoknak kellene pénzt áldozniuk rá...” (Találkozások 11. p.)

A teljesség igénye nélkül több oldalról igyekeztem megvilágítani a zenei nevelés dilemmáit. Ezeket a gondolatokat jelzés értékűnek szántam, meglátatva azokat, elgondolkodva azokon, hogy megoldást keresve igyekezzünk szolgálni a zene ügyét, az ifjúság zenei nevelését.

